

Zakaj *velika okrogla rdeča čestitka* in ne *rdeča velika okrogla čestitka*?

Poskus razlage nezaznamovane stave
pridevnikov

Franc Marušič - Lanko

Univerza v Novi Gorici, Center za kognitivne znanosti jezika,
Vipavska 13, 5000 Nova Gorica, franc.marusic@ung.si

Petra Mišmaš

Univerza v Novi Gorici, Center za kognitivne znanosti jezika,
Vipavska 13, 5000 Nova Gorica, petra.mismas@ung.si

Rok Žaucer

Univerza v Novi Gorici, Center za kognitivne znanosti jezika,
Vipavska 13, 5000 Nova Gorica, rok.zaucer@ung.si

Nezaznamovana stava kakovostnih pridevnikov znotraj levega prilastka je univerzalna. Pridevniki za velikost, obliko in barvo se tako najpogosteje pojavljajo ravno v tem vrstnem redu. V slovnici lahko ta vrstni red opišemo na različne načine, vendar mora jezikoslovje pojasniti tudi, od kod ta vrstni red izhaja. Da bi odgovorili na to vprašanje, se v prispevku omejimo na hipotezo, da je ta vrstni red osnovan na lastnostih nejezikovne kognicije. Predstavimo psihološki zaznavni eksperiment, s katerim smo hipotezo preverjali, in rezultate eksperimenta, ki hipotezo potrjujejo.¹

Ključne besede: kakovostni pridevniki, besedni red, izvor slovničnih pravil, slovnica in zunajjezikovna kognicija, tvorbeni slovnica, kartografija

Disregarding specific contexts, the ordering of attributive adjectives has been argued to be universal. Adjectives for size, shape and color typically appear in this word order. The order of adjectives can be described and modeled in grammar in several different ways; however, linguistics should ultimately also explain the origin of this order. This is the question we address in this paper. We hypothesize that the word order of adjectives is a consequence of extralinguistic cognition. We present a perception experiment

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P2-0382 (projekt J6-7282), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

which we designed and conducted to test this hypothesis, and we discuss the results of the experiment, which support the hypothesis.

Keywords: attributive adjectives, word order, grammar and extralinguistic cognition, origin of grammar rules, generative grammar, cartography

Uvod

Raziskovanje pridevnikov odpira številna vprašanja, na primer kako pridevnike razvrstiti v enotne skupine, kako so te skupine razvrščene v besedni zvezi in kako lahko sam obstoj te razvrstitve, ki se zdi univerzalna, pojasnimo. Z vprašanjem razvrščanja pridevnikov se je ukvarjala tudi Ada Vidovič Muha, zato se bomo temu vprašanju posvetili tudi v tem prispevku. Vendar zastavljamo prispevek rahlo drugače, saj se ne sprašujemo, kakšen vrstni red izkazuje slovenščina ali pa naravni človeški jezik, temveč nas zanima, od kod ta besedni red izhaja. Da bi na to vprašanje odgovorili, bomo v prvem delu prispevka povzeli ključne ugotovitve raziskav razvrščanja nezaznamovanega besednega reda pridevnikov v slovenščini in nasploh, v drugem delu prispevka pa se bomo osredotočili na eksperiment, s katerim smo preverjali, ali lahko razvrstitev pridevnikov, ki poimenujejo koncepte velikosti, oblike in barve, razložimo z zunajjezikovnimi lastnostmi človeške kognicije.

1 Nezaznamovana stava pridevnikov

Pridevniki so v jeziku, kakršen je slovenščina, relativno velika in zelo raznolika besedna vrsta, zato se težnja jezikoslovcev po razvrščanju pridevnikov v podskupine nikakor ne zdi presenetljiva. Nadalje se lahko tudi znotraj istega prilastka iste samostalniške zveze hkrati naniza tudi več pridevnikov, kar pomeni, da je razvrstitev pridevnikov v podskupine pravzaprav nujna in da je s stališča skladnje smiselna le tista delitev, ki bo omogočila dober opis pridevniškega sopojavljanja in razvrščanja. Tako se za preohlapno izkaže na primer delitev pridevnikov na tiste, ki izražajo svojino, lastnost (kakovostni in merni pridevniki) ali vrsto.² Enega izmed predlogov za takšno delitev pridevnikov

² Če pomislimo na pridevnike *ljubek*, *majhen* in *rdeč*, ki se po tej delitvi uvrščajo med lastnostne, bi pričakovali, da so med seboj načeloma podobni in zato tudi zamenljivi. A primerjava vrstnih redov pokaže, da to ni res, saj je primer (i.a) bistveno naravnejši od primera (i.b). Te pridevnike moramo torej ločiti v različne skupine.

(i) a. *ljubek majhen rdeč (klobuk)*
b. *majhen rdeč ljubek (klobuk)*

najdemo pri Toporišiču (1976) pod vrstnim redom »navadnih pridevniških besed«, prikazanem v (1).

- (1) pridevniki, ki izražajo ugajanje (*ljubek*) > splošen pridevnik, ki opisuje lastnost, ki jo predmetom pripišemo objektivno (*majhen/lep/divji ...*) > pridevniki za starost/dobo (*mlad/star/nov/moderen*) > pridevniki za barvo (*rdeč*) > deležniki (*razbit*) > pridevniki, ki izražajo izvor ali pripadnost (*pariški/gozden; cerkven*) (Toporišič 1976: 466)

K temu Toporišič (2000: 559) kasneje dodaja: »Če se ločijo še podskupine posameznih vrst in podvrst pridevniških besed (npr. vremenska, barvna, stanja), je treba tudi tem določiti mesto v levem pridevniškem prilastkovnem nizu: *grd oblačen (dan), lep bel (cvet), droben pobarvan* (količek).«

Da je število podskupin pridevnikov v slovenščini res večje od predloga v (1), je potrdila že Ada Vidovič Muha (1977), ki je lastnostne pridevnike razdelila na skupine, prikazane v (2):³

- (2) 1. *Kakovostna pridevniška beseda*
 - 1.1 Pravi kakovostni pridevniki: pridevniki, ki poimenujejo duševne lastnosti (*krot*); pridevniki, ki poimenujejo telesne lastnosti relativne ocene (*lep*); pridevniki, ki poimenujejo absolutne telesne lastnosti (*slep*); pridevniki, ki poimenujejo lastnosti narave (*deževen*); pridevniki, ki poimenujejo barvo (*moder*); pridevniki, ki izražajo obilnost (*mesnat*); pridevniki, ki izražajo podobnost (*mokašt*).
 - 1.2 Pridevniška beseda stanja: pridevniki, ki poimenujejo telesno stanje (*garjav*); pridevniki, ki poimenujejo duševno stanje (*jezen*); pridevniki, ki poimenujejo stanje (človeka) sploh (*navzoč*); pridevniki, ki poimenujejo stanje, lastnost česa (koga; *gost*); deležniki stanja (*nagnjen*); deležniki na -č (*dremajoč*); deležniki na -ši (*bivši*).
 - 1.3 Odnosni pridevniki (npr. *lesen*, so obenem vrstni in lastnostni): pridevniki, ki poimenujejo snov (*bakren*); pridevniki, ki poimenujejo obliko (*štirikoten*).
2. *Razsežnostni pridevniki*
 - 2.1 Velikostni pridevniki (*velik*)
 - 2.2 Težnostni pridevniki (*lahek*) [...]

Nekoliko drugačna je delitev, predlagana v A. Vidovič Muha (1978), iz katere je razvidno tudi mesto pridevnika v zvezi:

- (3) lastnostni (relativne ocene; *dober*) > merni (*debel, velik*) > atmosferski pridevniki (*jasen*) > barve (*rdeč*) > pridevniki stanja (*hud, jetičen*) > snovni (*lesen*) > vrstni pridevniki > N

³ V prispevku se osredotočamo zgolj na lastnostne pridevnike, zaradi česar bomo ob strani pustili pridevnike za svojino in vrsto, a gl. Vidovič Muha (1981) za obravnavo nekakovostnih izpeljanih pridevnikov in Vidovič Muha (1977) za obravnavo celotne pridevniške besede.

Predlogov, kako pridevnike razvrstiti v skupine, je v jezikoslovnih teorijah seveda še več. Tako npr. Dixon (1982) razporedi pridevnike na pomenske kategorije, kot so dimenzije (*velik*), fizične lastnosti (*mehek*), barva (*rdeč*), človeška nagnjenja (*ljubosumen*), starost (*mlad*), vrednost (*poceni*) in hitrost (*hiter*), medtem ko ponudi Scott (2002) precej bolj razčlenjeno delitev, ki je razvidna iz primera (4), v katerem navajamo njegov predlog v celoti, vključno z določilnikom in števniki.

- (4) določilnik > vrstilni števnik > glavni števnik > subjektivni komentar > dokazljivo > velikost > dolžina > višina > hitrost > globina > širina > teža > temperatura > vlažnost > starost > oblika > barva > narodnost/izvor > material > del ustajljene besedne zveze > samostalniik (Scott 2002: 114)

Končne rešitve za delitev pridevnikov na kategorije v tem prispevku sicer ne bomo predlagali, saj se bomo v nadaljevanju osredotočili zgolj na tri skupine pridevnikov: pridevnike, ki poimenujejo velikost; pridevnike, ki poimenujejo obliko; in pridevnike, ki poimenujejo barvo.

1.1 Velikost, oblika in barva

Če zanemarimo aktualnostnočlenitveno pogojene zasuke (prim. Žele 2018), lahko pri pridevnikih za velikost, obliko in barvo, tako kot tudi pri drugih pridevnikih, prepoznavamo nezaznamovano ali stalno stavo, ki jo prikazujejo primeri (5a–f) in shema (5g), delno pa jo opišejo že zgoraj omenjeni viri. Ob prikazovanju stave pridevnikov velja v skladu z zanemarjanjem aktualnostnočlenitvenih stav poudariti, da ocenjujemo sprejemljivost vrstnega reda v nezaznamovanih kontekstih oz. v primerih brez naštevalne intonacije (v tem primeru bi šlo namreč za priredno zvezo, v kateri so pridevniki zamenljivi) ali žariščenja (tj. ne poudarjamo nobenega od pridevnikov v samostalniški zvezi).

- (5) a. velika okrogla zelena (miza)
b. *velika zelena okrogla (miza)
c. *okrogla velika zelena (miza)
č. *okrogla zelena velika (miza)
e. *zelena velika okrogla (miza)
f. *zelena okrogla velika (miza)
g. velikost > oblika > barva

Razvrstitev v (5) ne velja zgolj za slovenščino. Podobno stavo pridevnikov namreč opisujejo tudi medjezikovne primerjave, gl. npr. Hetzron (1978), Dixon (1982), Sproat in Shih (1991) ter Scott (2002). Tako lahko podobnost v razvrstitvi pridevnikov za velikost in obliko protistavno opazujemo s pomočjo

spodnjih zgledov iz mandarinščine, (6), angleščine, (7), in slovenščine, (8); zgleda (6) in (7) sta povzeta po Sproat in Shih (1991: (4c)).

	velikost	>	oblika	>	samostalnik	
(6) a.	xiǎo		fāng		zhuōzi	b. * fāng xiǎo zhuōzi
(7) a.	small		square		table	b. * square small table
(8) a.	majhna		kvadratna		miza	b. * kvadratna majhna miza

Potrditev za razvrstitev slovenskih pridevnikov po shemi (5g) lahko najdemo tudi v empirični raziskavi V. Plesničar (2017). Raziskava je vsebovala pare samostalniških zvez, ki so se razlikovali samo v zasukanosti dveh pridevnikov, sodelujoči pa so se morali potem v skladu z metodo prisilne izbire odločiti, katera različica se jim zdi naravnejša. Študija je bila opravljena na večjem vzorcu govorcev ($n = 83$), rezultati pa so pokazali, da je za slovenščino značilen vrstni red pridevnikov za velikost, obliko, barvo in izvor; torej prav tisti vrstni red, ki ga opisuje (5g). Omeniti je sicer treba, da se v tej raziskavi razlika v sprejemljivosti med zaporedji 'oblika > barva' in 'barva > oblika' ni izkazala kot statistično značilna. Zaključimo lahko, da velja univerzalna nezaznamovana stava pridevnikov vsaj za pridevnike, ki poimenujejo velikost, obliko in barvo. Ta zaključek pa vodi v naše osrednje vprašanje, tj. vprašanje izvora tega besednega reda; to vprašanje naslavljamo v naslednjem razdelku.

2 Od jezika k splošni kogniciji

Kot je bilo pokazano v prejšnjem razdelku, izkazujejo različni jeziki podobno stavo pridevnikov. To med drugim drži za pridevnike za velikost, obliko in barvo. Na podlagi tega opažanja se pojavi vprašanje, od kod izvira ta univerzalna lastnost jezika. Kot mogoč odgovor bomo v tem prispevku raziskali lastnosti splošne kognicije, kar pomeni, da bomo razlog za opisano nezaznamovano stavo pridevnikov iskali zunaj jezika samega, torej ne le zunaj slovnice posamičnega jezika temveč tudi zunaj (univerzalne) jezikovne zmožnosti oz. zunaj t. i. notranjega jezika (*I-language* po N. Chomskem).

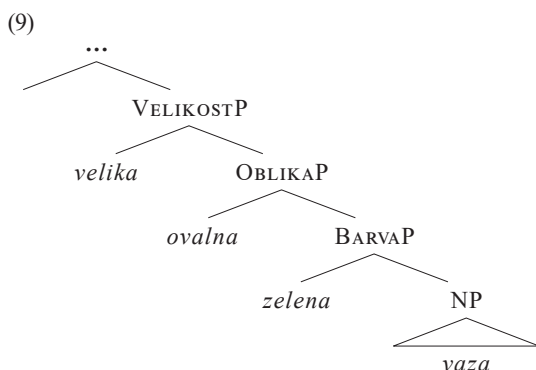
Da bi ugotovili, ali lahko nezaznamovano stavo pridevnikov pojasnimo z lastnostmi splošne kognicije, smo izvedli psihološki zaznavni eksperiment. V nadaljevanju (razdelek 2.1) bomo opisali motivacijo za eksperiment, ki smo ga izvedli, nato zasnovo eksperimenta (2.2) in na koncu rezultate in njihovo interpretacijo (2.3).⁴

⁴ V tem prispevku opisujemo le eno testiranje, za opise predhodnih poskusov, pilotnih testiranj in iskanja najustreznejše metodologije gl. Marušič in Mišmaš (2018), Mišmaš, Popović in Žaucer (2018) ter Marušič, Mišmaš in Žaucer (2019).

2.1 Ozadje in hipoteza

Da bi razumeli motivacijo za sam eksperiment, moramo najprej pojasniti pristop, v okviru katerega razlagamo stavo pridevnikov. V nadaljevanju namreč privzemamo t. i. kartografijo, pristop k zgradbi jezika, ki je nastal znotraj tvorbenne slovnice.

V podrobnosti kartografskega pristopa se zaradi dolžinskih omejitev tu ne bomo spuščali (za pregled gl. npr. Cinque in Rizzi 2008), pač pa se bomo omejili le na zgradbo samostalniške zveze. Ta ima v kartografiji (in tvorbeni slovnici nasploh) v svojem jedru samostalnik, ob katerem se lahko pojavljajo pridevniki (ter določilniki, števniki itd.). Kot smo videli, se ti pridevniki ob samostalniku ne pojavijo kar v kakršnem koli vrstnem redu, pač pa v točno določenem zaporedju. To zaporedje pa po kartografiji narekuje kar sama zgradba samostalniške zveze (NP po angl. *noun phrase*). V tej zgradbi se namreč nahajajo projekcije, ki nosijo pomenske oznake, kakršna je npr. *velikost*, v projekciji z določeno oznako pa se lahko pojavi le element z enako pomensko oznako. Če tako pomislimo na pridevnike *majhen*, *velik* in *ogromen*, vidimo, da jim je vsem skupen pomen *velikost*, kar pomeni, da bi bili v kontekstu levega prilastka v zgradbo vsi uvrščeni v projekciji VELIKOSTP (projekcije so poimenovane po pomenu). Linearni vrstni red pridevnikov je torej zgolj odraz zaporedja projekcij, ki so urejene v hierarhično strukturo (hkrati lahko hierarhijo projekcij, ki gostijo pridevnike, določimo prav z opazovanjem vrstnega reda samih pridevnikov). Zgradba samostalniške zveze, v kateri se ob samostalniku *vaza* pojavijo še pridevniki *velika*, *ovalna* in *zelena*, je prikazana v (9). Pomembno pri tem je, da ta zgradba ne drži zgolj za slovenščino – videli smo namreč, da je besedni red pridevnikov univerzalen. In če je to posledica hierarhije projekcij, potem hkrati privzemamo, da je univerzalna tudi hierarhična zgradba samostalniške zveze.

Vendar nam takšno razumevanje oz. prikaz zgradbe ne pojasni, od kod univerzalni vrstni red projekcij (in posledično besedni red pridevnikov) prav-zaprav izhaja.

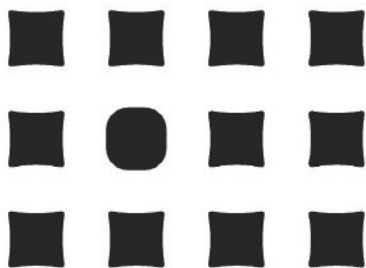
Predlaganih odgovorov je bilo več, za delen pregled gl. npr. Marušič, Mišmaš in Žaucer (2019), pogosto pa je kot razlog za to razdelitev omenjena splošna kognicija. Sledeč Cinqueju in Rizziju (2008: 53) so tako elementi, vključeni v skladijsko hierarhijo, dejansko jezikoslovno izkristalizirane skupine kognitivnih kategorij, ki jih lahko postavimo ob bok drugim kategorijam, ki slovničnega izraza v univerzalni slovnici nimajo. Tako je npr. pridevnik *rdeč* le način za izražanje ene kategorije koncepta barve. Da s samo razporeditvijo pridevnikov jezik odraža, kako se v splošni kogniciji sestavljajo koncepti, na podlagi kognitivne tendence, da izkušnje razumemo na osnovi dogodkov, situacij in propozicij (sestava katerih odraža skladnjo stavka), predlagata Ramchand in Svenonius (2014). Z rahlo drugega gledišča, a spet v kontekstu splošne kognicije, pa Kotowski in Hartl (2019) navajata Eichingerja (1991), ki povezuje vrstni red pridevnikov s kapaciteto spomina in s strategijo kognitivnega sistema za zmanjšanje kompleksnosti. Do podobnega zaključka pridejo tudi Scontras in sod. (2017), ki na osnovi jezikovnih nalog (kakršna je izbira nje »naravnejšega« besednega reda in ocenjevanje subjektivnosti pridevnika) sklenejo, da je vrstni red pridevnikov povezan s subjektivnostjo posameznega pridevnika (bolj ko je pridevnik subjektiven, bolj je oddaljen od samostalnika). Sama subjektivnost je v tem pristopu sicer povezana s splošnimi lastnostmi kognicije, saj razumejo subjektivnost kot intuitiven psihološki konstrukt, ki zlahka deluje kot vedenjsko merilo.

Na osnovi tega smo postavili naslednjo hipotezo: če odraža zaporedje pridevnikov splošno kognicijo, potem pričakujemo, da bodo imeli koncepti oziroma lastnosti, ki jih izražajo pridevniki bližje samostalniku, prednost pred koncepti oz. lastnostmi, ki jih izražajo od samostalnika bolj oddaljeni pridevniki. Prednost razumemo tu zelo široko, recimo kot relativno prednost pri prepoznavanju določene lastnosti (tj. bodisi barve, oblike ali velikosti).

2.2 Testiranje

V nadaljevanju poročamo o eksperimentu, podrobno opisanem v Marušič in sod. (v prip.), ki je bil pripravljen za testiranje opisanih hipotez. Test je bil sestavljen in izveden s pomočjo spletne platforme IbexFarm (Drummond 2011). Samo testiranje je trajalo približno 8 minut na posameznika. Na prvi strani so osebki najprej prebrali navodila, ki so bila v angleščini, in podali nekaj osnovnih demografskih podatkov, tj. prvi jezik, starost, spol, morebitna barvna slepota in tip naprave, ki je rabljen za reševanje. Naslednja stran jih je seznanila

z dražljaji, ki so bili rabljeni v nadaljevanju eksperimenta – šlo je za grafične like.⁵ V eksperimentu je bilo osebkom na ekranu prikazanih 12 likov (mreža 3×4), pri čemer se je eden od likov od ostalih 11 razlikoval bodisi v obliki, bodisi v barvi, bodisi v velikosti. V navodilih je bilo razloženo, da morajo osebki v eksperimentu klikniti na lik, ki se po njihovem mnenju razlikuje od ostalih prikazanih likov. Navodilom je sledilo 5 uvajalnih primerov, tem pa test. Test je bil sestavljen iz 72 ciljnih oz. pravih primerov (vsaka lastnost je bila testirana s 24 primeri, »drugačni« lik se je pojavil na vseh položajih v mreži dvakrat) in 18 mašil oz. kontrol (v teh je eden izmed likov od ostalih enajstih med seboj enakih likov izrazito odstopal).⁶ Naloga je prikazana v sliki 1 – za večjo nazornost tu navajamo eno izmed mašil, kjer je, kot omenjeno, razlika očitnejša.

Slika 1: Prikaz naloge

⁵ V eksperimentu je rabljenih 6 ključnih dražljajev, oblikovanih na osnovi umerjanja, v katerem je sodelovalo 24 osebkov. Umerjanje je bilo sestavljeno iz 3 testov (oblika, barva, velikost), vsak posamezen osebek je rešil dva testa. V vsakem testu je osebek na ekranu videl dva lika, ki sta se med seboj razlikovala glede na eno od treh lastnosti. S klikom na ustrezno možnost je osebek določil, ali sta podobi enaki ali različni. Možnosti, med katerimi so izbirali sodelujoči, so bile oblikovane s pomočjo programa GNU Image Manipulation Program (GIMP), s katerim so bili oblikovani liki, ki so se med seboj razlikovali v enakomerno oddaljenih presledkih (npr. krogi različnih odtenkov modre). Na osnovi pridobljenih rezultatov se je izbralo dva odtenka modre, dve različici oblike, ki se lahko opiše kot »zaobljeni kvadrat« (ker to ni ena osnovnih oblik, se je ne da poimenovati z enim samim pridevnikom ali samostalnikom), ter dve velikosti (6 % razlike v površini). Pri tem je ključno, da so te dvojice za eno lastnost med seboj minimalno različne in tako primerljive z dvojicami za drugi dve lastnosti. Dražljaji, rabljeni v kontrolnih primerih, se od teh dvojic bistveno razlikujejo (npr. 11 modrih likov in en lik rdeče barve).

⁶ Mašila so se uporabila kot kontrola, da osebki pozorno spremljajo testiranje. Osebki, ki pozornosti niso izkazovali, so bili izključeni.

2.2.1 Osebki

Osebki so bili pridobljeni s pomočjo spletne strani Amazon Mechanical Turk, za svoje sodelovanje pa so bili finančno kompenzirani. Sodelovanje ni bilo pogojeno s prvim jezikom osebkov. V eksperimentu je sodelovalo 578 osebkov (povprečna starost 29,5 let, razpon 19–81 let; 308 žensk, 270 moških), iz analize jih je bilo izločeno 85, bodisi ker so bili barvno slepi bodisi ker niso uporabljali računalnika (tj. izločeni so bili uporabniki pametnih telefonov ali tablic). Pri preostalih 493 osebkih pa smo najprej preverili, kako so se odrezali pri kontrolnih primerih, ki so preverjali, ali osebki naloge rešujejo po danih navodilih ali ne. Ker kontrolnih nalog niso rešili stodontotno pravilno, je bilo tako izločenih 156 osebkov. Preostala analiza je bila pripravljena na podlagi rezultatov 337 osebkov (povprečna starost 34,5, razpon 19–70 let; 203 ženske, 134 moških), ki so kontrolne primere rešili stodontotno pravilno.

2.3 Rezultati in interpretacija

Eksperiment je beležil pravilnost odgovorov in čas, ki so ga za posamezen odgovor porabili osebki. Tu bomo podrobneje predstavili in komentirali le rezultate pravilnosti.⁷ Pravilnost pomeni, da so osebki kliknili na pravo sliko, torej na tisto sliko, ki se je edina od drugih razlikovala ali v barvi, obliki ali velikosti. Kot smo že razložili, so bile v eksperimentu uporabljene razlike, ki so se predhodno izkazale za minimalno prepoznavne, kar pomeni, da naloga najti lik, ki je od drugih različen, ni bila enostavna. Zato tudi pravilnost razumljivo ni 100 %, slednje pa seveda omogoča preverjanje razlik v pravilnosti odgovorov med posameznimi lastnostmi. Kot je razvidno iz tabele 1, so sodelujoči različni lik določali najpravilneje, ko se je ta od ostalih razlikoval v barvi, potem takrat, ko se je razlikoval v obliki, in najmanj pravilno takrat, ko se je razlikoval v velikosti. Ti rezultati potrjujejo našo hipotezo, da se bo kot najlažja za prepoznavo izkazala barva, tej bo sledila oblika, kot najtežja za prepoznavo pa se bo izkazala velikost. Tabela 2 podaja statistično trdnost razlik med posameznimi pari lastnosti – vse tri razlike so statistično značilne.

Tabela 1: Opisna statistika pravilnosti

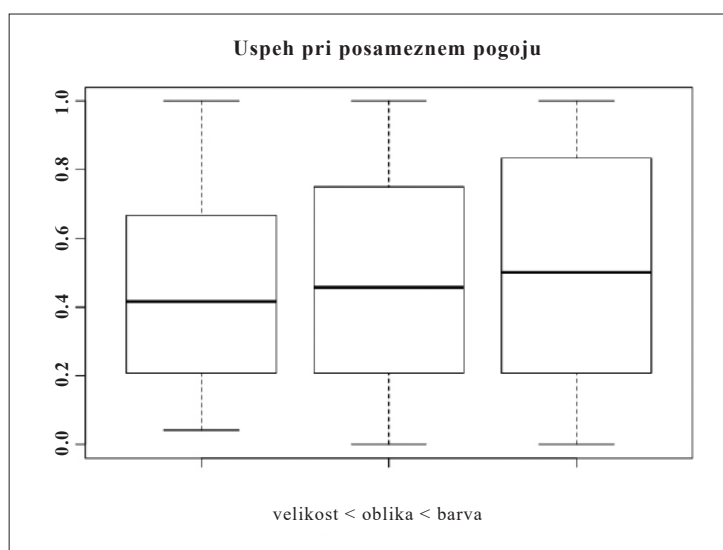
LASTNOST	ŠT. OSEBKOV	POVPREČJE	ST. ODKLON	MEDIANA	MIN.	MAKS.
<i>velikost</i>	337	0,45	0,27	0,42	0	1
<i>oblika</i>	337	0,48	0,30	0,46	0	1
<i>barva</i>	337	0,52	0,33	0,50	0	1

⁷ Za podrobnejšo predstavitev drugih rezultatov glej Marušič in sod. (v pripravi).

Tabela 2: *Robustna analiza variance*

	VREDNOST P	P. KRITIČNI	ZNAČILNOST
velikost proti obliki	0,00623	0,0250	ja
velikost proti barvi	0,00074	0,0169	ja
oblika proti barvi	0,03825	0,0500	ja

Rezultati pravilnosti odgovorov so predstavljeni tudi v obliki grafa na sliki 2. Prikazana je razporeditev pravih odgovorov na lastnost (tj. število pravih odgovorov podanih na osnovi barve, oblike ali velikosti).

Slika 2: *Rezultati pravilnosti odgovorov*

Rezultati torej kažejo, da dajejo osebki relativno prednost pri prepoznavanju določene lastnosti barvi, tej sledi oblika in nato velikost. Povedano drugače, rezultati na osnovi pravih odgovorov potrjujejo našo hipotezo, da imajo koncepti oz. lastnosti, ki jih izražajo pridevniki, ki so bližje samostalniku, prednost pred koncepti oz. lastnostmi, ki jih izražajo od samostalnika bolj oddaljeni pridevniki.

Pri tem se zdi vredno poudariti, da za razliko od predhodnih raziskav, kot je tista iz Scontras in sod. (2017), tu predstavljena raziskava ni bila sestavljena iz jezikovnih nalog, temveč je bila v središču sama zaznava lastnosti, ki jo v jeziku izraža pridevnik. To pomeni, da eksperiment morebitne kognitivne podstati jezikovnega ustroja ni ugotavljal na podlagi testiranja jezikovnega

vedenja oziroma testiranja skozi jezik, temveč je bil osredotočen na nejezikovno dojetanje treh lastnosti; morebitno kognitivno podstat jezikovnih lastnosti je ugotavljal brez posredništva jezika, kar daje močnejši argument za človeško kognicijo kot osnovo vrstnega reda pridevnikov.

3 Zaključek

Jezikoslovci se že dolgo ukvarjajo z razvrščanjem pridevnikov v pomenske skupine in z določanjem nezaznamovane levoprilastkovne stave teh skupin. Iz raziskav posameznih jezikov, kot so raziskave slovenskih pridevnikov Ade Vidovič Muhe, izhajajo kasnejše trditve o univerzalnosti nezaznamovane pridevniške stave. V tem članku pa smo te ugotovitve nadgrajevali z iskanjem odgovora na vprašanje samega izvora te univerzalne stave.

Začetna hipoteza, da je nezaznamovana stava pridevnikov osnovana na splošni (nejezikovni) kogniciji, je bila v našem eksperimentu potrjena, saj so bili udeleženci najnatančnejši oziroma najuspešnejši pri določanju, kateri od dvanajstih predmetov je drugačen, ko se je ta predmet od drugih razlikoval v barvi, najmanj natančni oziroma najmanj uspešni pa, ko se je od drugih razlikoval v velikosti. Lestvica uspešnosti torej ustreza nezaznamovani stavi pridevnikov, tako da je lastnost, ki jo opisuje skupina pridevnikov, ki so najbližje samostalniku, najenostavnejša za prepoznavo, lastnost, ki jo opisuje skupina pridevnikov, ki je najbolj oddaljena od samostalnika, pa najzahtevnejša.

Ker je opisani pridevniški vrstni red univerzalen, se zdi do neke mere smiselno predpostavljati, da pridevniki zasedajo za posamezno skupino pridevnikov specifično slovnično oziroma zgradbeno pozicijo. Ob tej predpostavki imajo ti rezultati tudi posledice za samo teorijo jezika. Opisano trditev o ozadju nezaznamovane stave pridevnikov lahko namreč preubesedimo v širšo trditev, da je splošna kognicija odgovorna za vrstni red oziroma hierarhijo slovničnih pozicij nasplošno (seveda govorimo o slovničnih pozicijah, kakor to razume tvorbeno slovnica).

Hkrati lahko v rezultatih vidimo tudi dodatno osmislitev kartografskega skladijskega modela. Temu modelu se pogosto očita, da s svojim prekomernim množenjem funkcijskih projekcij gotovo ne more biti psihološko realen. Naša raziskava pa kaže, da se s samim očitkom o množenju funkcijskih projekcij kartografiji težko oporeka, saj se da tudi postulaciji zelo specifičnih funkcijskih projekcij, kot so samostalniškozvezne projekcije VELIKOSTP, OBLIKAP in BARVAP, vleči vzporednice v jezikovni kogniciji.

Literatura

- Guglielmo CINQUE in Luigi RIZZI, 2008: The Cartography of Syntactic Structures. *Studies in Linguistics*, 2. 43–95.
- Robert M. W. DIXON, 1982: *Where have all the adjectives gone*. Berlin: De Gruyter.
- Alex DRUMMOND, 2011: *Ibex farm*. [URL: <http://spellout.net/ibexfarm>; dostopano 20. 5. 2019].
- Ludwig M. EICHINGER, 1991: Woran man sich halten kann: Grammatik und Gedächtnis. *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache 17*. München: Iudicium-Verl. 203–220.
- Robert HETZRON, 1978: On the relative order of adjectives. *Language Universals*. Ur. Hansjakob Seiler. Tübingen: Narr. 165–184.
- Sven KOTOWSKI in Holden HARTL, 2019: How real are adjective order constraints? Multiple prenominal adjectives at the grammatical interfaces. *Linguistics*. 57/2. 395–427.
- Franc MARUŠIČ in Petra MIŠMAŠ, 2018: Povezovanje hierarhije pridevnikov v samostalniški zvezi in kognicije. *Škrabčevi dnevi 10: zbornik prispevkov s simpozija 2017*. Ur. Aleksandra Bizjak Končar in Helena Dobrovoljc. Nova Gorica: Založba Univerze v Novi Gorici. 99–110.
- Franc MARUŠIČ, Petra MIŠMAŠ in Rok ŽAUCER, 2019: Looking for cognitive foundations of functional sequences. *Studies in Polish Linguistics*. Special Volume 1. 53–75.
- Franc MARUŠIČ, Petra MIŠMAŠ, Rok ŽAUCER, Luka KOMIDAR in Gregor SOČAN, v pripravi: Adjective order is based on perception. Rokopis, Univerza v Novi Gorici in Univerza v Ljubljani.
- Petra MIŠMAŠ, Tjaša POPOVIČ in Rok ŽAUCER, 2018: Kaj nam usvajanje nejezikovnih prvin pove o ustroju jezika. *Škrabčevi dnevi 10: zbornik prispevkov s simpozija 2017*. Ur. Aleksandra Bizjak Končar in Helena Dobrovoljc. Nova Gorica: Založba Univerze v Novi Gorici. 125–136.
- Vesna PLESNIČAR, 2017: Adjective ordering restrictions of attribute adjectives in Slovenian. Predavanje na konferenci *12th Slavic Linguistics Society Annual Meeting*. Ljubljana, 21.–24. september 2017.
- Gillian C. RAMCHAND in Peter SVENONIUS, 2014: Deriving the functional hierarchy. *Language Sciences* 46. 152–174.
- Gregory SCOTRAS, Judith DEGEN in Noah. D. GOODMAN, 2017: Subjectivity predicts adjective ordering preferences. *Open Mind: Discoveries in Cognitive Science* 1(1). 53–65.
- Gary-John SCOTT, 2002: Stacked adjectival modification and the structure of nominal phrases. *The cartography of syntactic structures. Vol. 1*. Ur. Guglielmo Cinque. Oxford: Oxford University Press. 91–120.
- Richard SPROAT, Chilin SHIH, 1991: The cross-linguistic distribution of adjective ordering restrictions. *Interdisciplinary Approaches to Language: Essays in Honor of S.-Y. Kuroda*. Ur. Carol Georgopoulos, Roberta Ishihara. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. 565–593.
- Jože TOPORIŠIČ, 1976: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

– –, 2000: *Slovenska slovnica* (Četrta, prenovljena in razširjena izdaja). Maribor: Obzorja.

Ada VIDOVIČ-MUHA, 1977: Pomen pridevniške besede in njena skladijska zveza. Magistrska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.

– –, 1978: Merila pomenske delitve nezaimenske pridevniške besede. *Slavistična revija*, 26/3. 253–276.

– –, 1981: Pomenske skupine neakovostnih izpeljanih pridevnikov. *Slavistična revija*, 29/1. 19–42.

Andreja ŽELE, 2018: O aktualnostnočlenitveni stavi v slovenščini. *Jezik in slovstvo*, 63/2–3. 59–73.

WHY A BIG ROUND RED GREETING CARD AND NOT A RED BIG ROUND GREETING CARD? EXPLAINING THE UNMARKED ORDER OF ADJECTIVES

It has been argued that the unmarked ordering of attributive adjectives (i.e., disregarding information-packaging reorderings and other derived orders) is not language-specific but rather universal. Looking at language after language – including Slovenian – adjectives for size, shape and color will neutrally follow the template *size > shape > color* rather than any other possible permutation of these elements. Taking note of the universality of such orderings, linguists have advanced various proposals for how to derive adjective ordering restrictions in natural language. Adopting the claim about the universality of unmarked adjective ordering, and specifically of the order *size > shape > color*, we address a broader, perhaps less narrowly linguistic question, namely, what is the origin of this universal ordering restriction?

Tying in with recent work on possible links between language and general cognition, we explore the hypothesis that the word order of adjectives is a consequence of general, extralinguistic cognition. We report on an online perception experiment with which we tested this hypothesis by searching for a possible prominence hierarchy in the domain of non-linguistic concepts of size, shape and color. If the universal unmarked ordering found with adjectives for size, shape and color is linked to general cognition, we should observe a parallel ordering also in the domain of the related non-linguistic concepts. The experiment, in which subjects were presented with a grid of 12 objects and had to identify the object that differed minimally from the other 11 objects in size, shape or color, was run on 578 subjects, of which 337 were included in the analysis. Since being closer to the noun means that this class of adjectives enters the linguistic derivation earlier, it is reasonable to assume that greater closeness to the noun on the part of an adjective class (e.g., adjectives for color) will be correlated with greater prominence of the related concept and consequently with greater accuracy in the identification of the non-matching object. Results show that subjects were most successful in accurately identifying the non-matching object when this object differed in color, and least successful when this object differed in size. We argue that this correlation between the ordering of adjectives for size, shape and color and the prominence scale of the concepts of size, shape and color reveals that aspects of syntactic structure can reflect properties of general cognition.